среди руководящих кадров и служащих (62,7%) и меньше всего среди рабочих и учащихся (35,2%). В общении с чужими, однако, разница между управляющим звеном, предпринимателями, свободными профессионалами и рабочими уменьшается значительно: говорят только или исключительно на итальянском с чужими 85,1 % предпринимателей и свободных профессионалов и 86,8% руководящих кадров и служащих в соответствии с 71,8% рабочих.

Использование других языков особенно распространено среди рабочих прежде всего в семье (12,4%) и с друзьями (9,8%), в то время как остается незначительным употребление другого языка с чужими (2%).

Результаты. Социальные различия в преимущественном использовании итальянского языка незначительно возрастают по сравнению с 2000 годом среди работающих также по причине возрастающего присутствия иностранной рабочей силы. Среди рабочих уменьшается преимущественное употребление итальянского языка в семье (от 37,3% к 35,2%) и использование диалекта, в то время как возрастает использование других языков (от 5,6% в 2000 году до 12,4% в 2006).

Выводы. Проведенный анализ языковой ситуации в Италии позволяет сделать следующие выводы. Уменьшается исключительное употребление диалекта и возрастает употребление итальянского литературного языка. С увеличением возраста растет использование диалекта и уменьшается использование итальянского литературного языка. Релевантной оказывается дифференциация по полу говорящих: мужчины являются более консервативными в выборе языкового регистра. Выбор языка или диалекта находится под влиянием уровня образования респондентов. Возрастает профессиональная дифференциация в использовании языкового регистра.

Данная работа представляет собой первый этап в отечественных разработках современной языковой ситуации в Италии; в дальнейшем предполагается углубление анализа и более детальное описание перечисленных аспектов функционирования литературного языка, его региональных разновидностей и диалектов в различных зонах Италии.

Литература

Dardano M. Manualetto di linguistica italiana. – Bologna: Zanichelli, 1996. – 171 p. *Dardano* M., Trifone P. La lingua italiana. – Bologna: Zanichelli, 1985. – 463 p. *Lingua italiana* e dialetti in Italia. Statistiche in breve. - Istituto nazionale di statistica (Istat). – http://www.istat.it *Marcato* C. Dialetto, dialetti e italiano. – Bologna: Mulino, 2002. – 220 p. *Migliorini* B. Storia della linguistica italiana. – Firenze: Sansoni, 1971. – 320 p. *Moretti* G. Umbria, crocevia linguistico. Osservazioni sulle varianti umbre di italiano regionale (relativamente all'ambito analogico) //Scritti in onore di Giovan Battista Pellegrini. – Pisa: Pacini, 1983. – pp. 519-531. *Patota* G. Lineamenti di grammatica storica dell'italiano. – Bologna, Mulino: 2002. – 210 p. *Pellegrini* G.B. Carta dei dialetti d'Italia. – Pisa: Pacini, 1977. – 180 p.

РУДИК І.М.
(*Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка*)

СОЦІАЛЬНІ Й МОРАЛЬНІ МОДЕЛІ „МОВЧАЗНИХ" КУЛЬТУР

Протягом кількох останніх десятиріч дослідження мовчання як компонента невербальної комунікації становить а к т у а л ь н и й напрямок сучасної лінгвістики. Очевидним і детально описаним у науковій літературі є той факт, що сприйняття мовчання є культурно специфічним. Так, при взаємодії американців мовчання (яке

зустрічається рідко й не є тривалим) несе негативні конотації, оскільки може свідчити про: напруження, ворожість, зніяковіння (за даними Дж. Кондона), несхвалення, незгоду, збій у процесі комунікації (за даними Д. Левін і М. Едельман), відмову у відповідь на прохання чи пропозицію (за даними Дж. Дейвідсон).

Зовсім інші конотації має мовчання під час спілкування носіїв японської культури, – за даними Т.С. Лебра, японці асоціюють мовчання з правдивістю, тактовністю, прагненням бути визнаним соціумом або намаганням уникнути покарання з боку соціуму. С.Д. Селігман, досліджуючи взаємодію китайців, зазначає, що для них мовчання означає глибокі роздуми, намагання оцінити ситуацію або проявити ввічливість до співрозмовника [цит. за McHugh 1999, с. 10].

Інша дослідниця, К. Чеунг, аналізуючи функції мовчання в творах північно-американських письменниць азіатського походження Ямамото, Кінгстон, Когава, зазначає, що китайська та японська ідеограма „мовчання" синонімічна ідеограмі „спокій, безтурботність" і антонімічна за значенням поняттям „звук", „шум", „рух" та „суєта". А вербалізацію в японській культурі, за словами автора, вважають засобом приховати своє боягузтво, недоброзичливість або слабкість [Cheung 1993, с. 127].

Для того, щоб перевірити ці описові дані на практиці, Ч.Макх'ю провів дослідження, в межах якого було співставлено реакції респондентів різних національностей (американців, китайців, японців, тайців і в'єтнамців) на потенційно небезпечні для них теми (охарактеризовані як Skeletons in the Family Closet). Серед трьох запропонованих видів реакції – ухилення від обговорення неприємної теми, надання неправдивої інформації чи мовчання – останній (мовчання) виявився найприйнятнішою формою поведінки для тайців і в'єтнамців (39% усіх реакцій). У китайців і японців „індекс популярності" мовчання в запропонованих умовах знижується (19.5% і 14.1%, відповідно), сягаючи мінімальних показників серед американських респондентів (11.9% усіх реакцій на „небезпечні" теми) [McHugh 1999, с. 14].

Що стосується європейських культур, серед них також спостерігаємо діаметрально протилежні інтерпретації мовчання. Так, в описаній К.М.Кірра ситуації фіни, перебуваючи в Англії, брали участь у обговоренні теми наркотиків. Один з гостей взяв слово й очікував, що інші будуть уважно слухати його. Італійці, однак, часто переривали його й хором висловлювали власну думку. Головний учасник інциденту коментує це так: *"...the Italians interrupted me in what I considered to be a harsh way... . I felt offended. Only later did I understand that the situation was not meant to be taken personally. It was simply the way of talking typical to their culture"* [Kirra 2000].

З досліджень мовленнєвих характеристик фінів [Lehtonen, Sajavaara 1985] можна дійти висновку, що фіни – мовчазні слухачі. Вони виражають свою увагу й зацікавленість за допомогою не вербального зворотного зв'язку, а постійного зорового контакту. Мовця не критикують і не переривають коментарем. Через це носії культур з іншим комунікативним стилем вважають співрозмовника фінського типу нудним, байдужим або навіть не надто розумним.

Автори статті пояснюють мовчазність фінів дією історичних факторів, зазначаючи, що до 1960-х років населення Фінляндії було переважно сільським, і проживало воно не поселеннями, а окремими будинками, що призвело до формування специфічних форм соціальної взаємодії [Lehtonen 1985, с. 200]. Ми, однак, стверджуємо, що „мовчазний фін" є результатом процесів більш високого рівня; тому м е т о ю цієї статті є довести, що вирішальним фактором у оцінці мовчання як форми комунікативної поведінки вважаємо приналежність мовця не до конкретної, окремо взятої культури, а до типу культури.

У своїй монографії „Індивідуалізм і колективізм" професор психології університету Іллінойсу Гаррі Тріандіс виокремлює колективістські й

індивідуалістичні культури. Колективізм має місце в суспільствах, члени яких утворюють згуртовані групи, які захищають їх, вимагаючи натомість абсолютну відданість [Triandis 1995, c. 37]. Колективісти вважають себе передусім частиною цілого: сім'ї, робочого колективу, племені або нації. Носії колективістської культури керуються здебільшого нормами й обов'язками, які накладає на них колектив. Колективістська культура, як зазначає автор, традиційно формується в суспільствах, члени яких займаються сільським господарством.

Індивідуалізм має місце в суспільствах, в яких зв'язки між окремими членами слабкі, й тому останні мають самі турбуватися про себе. Носіям індивідуалістичних культур властиво керуватися власними уподобаннями, потребами, правами, віддаючи при цьому перевагу особистим, а не груповим цілям. Серед традиційних занять носіїв індивідуалістичних культур – полювання, рибальство, збирання їстивних продуктів [Triandis 1995, c. 26].

Розглянемо, культури яких країн автор включає до колективних. Класичними колективістськими суспільствами дослідник вважає такі країни, як Японія, Китай, Росія, Філіппіни. До країн з вираженими індивідуалістичними культурами автор відносить США, Великобританію, Німеччину, Францію. Як бачимо, культури з позитивною інтерпретацією мовчання, проаналізовані на початку статті (японська, китайська), а також російська, належать до колективістських, і це не випадково.

Що стосується фінської культури, то її, разом з іншими скандинавськими культурами, автор характеризує як помірно індивідуалістичну з великою питомою вагою колективістських елементів. Найсуттєвішим індивідуалістичним елементом скандинавських культур є незалежність, в той час як більшість інших рис надають цим культурам відчутного колективістського характеру: перевага групових пріоритетів, стриманість, сором'язливість, надмірна чутливість до критики, скупість у похвалі [Triandis 1995, c. 99]. Таким чином, присутність фінської культури в групі культур з позивною оцінкою мовчання як форми комунікативної поведінки не порушує висловленої нами г і п о т е з и про існування прямих кореляцій між типом культури (індивідуалістичним чи колективістським) і оцінкою мовчання (переважно негативною чи позитивною).

Узагальнюючи результати численних досліджень у галузі антропології, соціології, політології, філософії й психології, Г. Тріандіс зазначає, що в колективістських культурах група є одиницею виживання, тому її члени відчувають значну емоційну залежність один від одного. Колективісти не лише спільно використовують матеріальні й нематеріальні ресурси, а й надають великого значення наслідкам власних дій для інших членів групи, дбають про свою самопрезентацію і збереження обличчя. На відміну від індивідуалізму, базовими цінностями якого є незалежність і впевненість у власних силах, відокремлення від груп, змагання й гедонізм, колективізм спирається на такі цінності, як взаємозалежність, товариськість, цілісність родини (яка проявляється, наприклад, у переконанні, що діти повинні жити з батьками, поки не одружаться; старі батьки повинні жити з дітьми) [Triandis 1995, c. 31].

Паралелі з такими поглядами на суспільний устрій та його відображення в комунікативному стилі членів суспільства знаходимо в відомій книзі Дж. Лакоффа "Moral politics: how liberals and conservatives think" [Lakoff 2002]. Постулюючи існування двох діаметрально протилежних систем моральних цінностей (одна з яких значною мірою формує політичний дискурс лібералів, а інша – консерваторів), автор доводить, що ці системи походять від двох різних розумінь сім'ї, і відтворює зазначені розуміння у двох моделях сім'ї: *a strict father family and a nurturant parent family.*

Аналіз дозволяє співвіднести модель суворого батька з колективістським типом культури, оскільки базові моральні цінності в обох випадках можна виразити наступними метафорами:

- моральна сила (сильними – як фізично, так і морально – не народжуються, силу слід виробляти в собі через самодисципліну й самопожертву);
- моральний авторитет (гарні батьки (в суспільній проекції – влада) встановлюють норми поведінки й карають дітей (в суспільній проекції – громадян як об'єкт влади) за порушення норм. Моральна поведінка об'єктів влади – це слухняність владі);
- моральні кордони (моральність – це подорож певним шляхом, відхилитися від цього шляху означає ступити на стежку аморальності. Люди, які відхиляються від протореного й (тому?) істинного шляху, своїм прикладом загрожують безпеці суспільства й тому, для його захисту, повинні бути ізольовані й навіть вигнані) [Lakoff 2002, с. 71-101].

Аналогічним чином, співвідносимо модель турботливого батька з індивідуалістичним типом культури, оскільки базові моральні цінності їх обох можна виразити наступними метафорами:

- моральність як турбота (у дітей (в суспільній проекції – членів суспільства, які потребують допомоги) є право на турботу, а в батьків (в суспільній проекції – інших членів суспільства) – відповідальність надавати турботу);
- моральність як співпереживання (поводься з іншими так, як *вони* б хотіли, щоб ти поводився з ними);
- моральність як турбота про себе (не можна як слід турбуватися про інших, не турбуючись про себе, тому важливо задовольняти власні потреби: підтримувати своє здоров'я, заробляти на життя, підтримувати міжособистісні стосунки та ін.) [Lakoff 2002, с. 114-138].

Внаслідок існування таких прямо протилежних метафор у концептуальних системах носіїв двох типів культур, у них формуються й різні комунікативні стилі. В межах моделі турботливого батька важливості набуває двосторонній діалог: батькам слід пояснювати дітям свої рішення, а дітям можна й слід ставити запитання батькам і пропонувати власні ідеї, щоб навчитися приймати власні рішення [Lakoff 2002, с. 109]. Звідси – типовий для індивідуалістичних культур погляд на мовчання як ознаку слабкості або байдужості.

Натомість, модель суворого батька передбачає, що навчання дітей (перш за все, покірності) відбувається передусім завдяки покаранню й винагороді (пор. з рос. *метод кнута и пряника*); діти не ставлять під сумнів рішення батька, оскільки авторитет батька – абсолютний і не підлягає сумніву. Цим пояснюється типове для колективістських культур сприйняття мовчання як ознаки сили (як результату самодисципліни), моральності (через покірність і визнання авторитету старшого) і часто – як згоди (з цінностями групи).

Наприкінці слід зазначити, що аналогічно тому, як кожна культура містить і колективістські, і індивідуалістичні елементи, але в різних пропорціях, так і мовчання в різних культурах має і позитивний, і негативний потенціал, але домінування однієї з цих оцінок визначається типом культури.

Література

Cheung K. Articulate Silences. – Ithaca & London: Cornell University Press, 1993. – 198 p. *Kirra* K.M. Finns in interaction with non-finns: problematic phenomena perceived as critical incidents // Intercultural Communication. – 2000. – №3. – http:/www.immi.se/intercultural. *Lakoff* G. Moral politics: how liberals and conservatives think. – Chicago: The University of Chicago Press, 2002. – 471 p. *Lehtonen* J., Sajavaara K. The silent Finn // Perspectives on Silence. –

Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1985. – P. 193-201. *McHugh* Ch. Reaction Profiles by Americans, Chinese, Japanese, Thai, and Vietnamese on 'Skeletons in the Family Closet' Topics // Intercultural Communication. – 1999. – №1. – http:/www.immi.se/intercultural. *Triandis* H.C. Individualism and collectivism. – Boulder: Westview Press, Inc., 1995. – 259 p.

САХНОВА О.І.
(*Таврійський нац. ун-т ім. В.І. Вернадського*)

ДИВЕРГЕНТНІ ПРОЦЕСИ У СЕМАНТИЦІ ЕМОЦІЙ АНТРОПОМОРФНИХ ЗООНІМІВ АВСТРАЛІЙСЬКОГО СЛЕНГУ

Лінгвістика пізніше за інші науки почала займатися проблемою емоцій та їх відображенням у мові, проте за останні двадцять років емоційній стороні мови і мовленню надається все більше уваги: вітчизняні та зарубіжні дослідники відносять цю проблему до першорядних завдань антропоцентричної лінгвістики. Дослідженню емоцій та їх вербалізації у мові присвячені роботи А. Вежбицької, Н.Д. Арутюнової, А.А. Залізняк, Ю.Д. Апресяна, Л.Н. Йорданської, І.Б. Левонтіної, С.В. Іонової, В.І. Шаховського та інших дослідників. Інтерес до «лінгвістики емоцій» зріс останнім часом через розвиток таких напрямків, як прагматика, когнітивістика, психолінгвістика, завдяки досягненням сучасної психології та в значній мірі лінгвокультурології.

«До теперішнього часу вже сформувався цілий лінгвістичний напрямок - «емотиологія» (В.І. Шаховський), метою якого є вивчення вербальних корелятів емоцій у трьох аспектах: номінація, дескрипція, експресія» [Масленченко 2006, с. 105-106].

Не зважаючи на універсальний характер людських емоцій, вербалізація емоційних концептів специфічна для кожної окремої мови, оскільки процес номінації здійснюється під впливом національного менталітету, духовної культури народу-носія мови, у відповідності до мовних норм даної мови, а також за участю асоціацій, які оточують поняття, що піддаються лексикалізації.

Але не слід забувати про те, що вторинна номінація обумовлена не тільки і не стільки екстралінгвістичними чинниками, скільки внутрішньомовними закономірностями функціонування конкретної мови, під якими маються на увазі лексична сполучуваність ЛСВ слова, його граматичні категорії та форми, синтаксичні функції. Саме ці чинники є грунтом для «позамовних зернин» і в сукупності дають національно специфічні лінгвістичні плоди.

Серед численних концептів, що обростають емоційними оцінками у свідомості та мові людей, найпопулярнішим є, мабуть, концепт ЛЮДИНА, що безпосередньо пов'язано з першорядною роллю людини у всесвіті, з тим, що саме вона - міра всіх речей, що саме вона або, точніше, її свідомість є основним інструментом пізнання навколишнього світу і самого себе.

Відомо, що для емоційно-оцінного опису людини, її характеру, діяльності і т.п. більшість мов вдається до ототожнення людини з тваринами. Таким чином, народ немов би проводить паралель між звичками людини і звичками тварини, між зовнішністю людини і зовнішнім виглядом звіра. Завдяки метафоричному (рідше метонімічному) перенесенню людині приписуються характеристики тварини і навпаки. Але і тут колективна національна свідомість, використовуючи свій креативний потенціал, додає свій внесок у різноманітність палітри барв національної мовної картини світу кожного конкретного народу. Утворені в результаті метафоричного перенесення порівняння людини з твариною у більшості своїй є